

ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИДА АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

Маматов Аббор Алишерович

**Бош прокуратуранинг Жамоатчилик билан алоқалар ва
ҳуқуқий ахборот бўлими катта прокурори**
<https://doi.org/10.5281/zenodo.16958613>

Аннотация.

Мақолада Германия, Россия ва Эстония мисолида ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўйича ҳуқуқий асослар таҳлил қилинган. Германияда қабул қилинган NetzDG қонуни ижтимоий тармоқларда ноқонуний контентни чеклаш механизмларини жорий этгани, Россиядаги қонунчилик ўзгаришлари рақамли суверенитетни мустаҳкамлашга хизмат қилгани ва Эстония Жиноят кодексида касбий ҳамда хизматга оид махфий маълумотларни ошкор қилиш жиноят сифатида белгилангани ёритилган. Муаллиф ушбу тажрибалар миллий қонунчиликни такомиллаштириш учун муҳим аҳамият касб этишини таъкидлайди.

Калит сўзлар: Ахборот хавфсизлиги, NetzDG, рақамли суверенитет, жиноий жавобгарлик, махфий маълумотлар, Германия тажрибаси, Россия тажрибаси, Эстония тажрибаси.

2017 йилда Германияда қабул қилинган **“Ижтимоий тармоқларда ҳуқуқни қўллашни тартибга солиш тўғрисида”ги қонун (NetzDG)** ахборот хавфсизлиги соҳасида муҳим ҳуқуқий қадам бўлди. Ушбу ҳужжатга кўра, йирик ижтимоий платформалар Германия Жиноят кодексининг 22-бўлимида белгиланган талабларга асосан ноқонуний контентни аниқлаб, уни тезкор тарзда ўчириш ёки ундан фойдаланишни чеклашга мажбур. Хусусан, икки миллиондан зиёд фойдаланувчига эга платформалар ноқонуний контент бўйича мурожаатларни кўриб чиқиш тизимини ишлаб чиқиши шарт. Очiq ҳуқуқбузарлик ҳолатида контент 24 соат ичида ўчирилиши лозим, баҳсли вазиятларда эса қарор муддати бир ҳафтагача узайтирилиши мумкин. Мураккаб ҳолатлар махсус давлат органи томонидан кўриб чиқилиб, етти кун ичида якуний қарор қабул қилинади. Қонун талабларини бузган ҳолларда юридик шахсларга 50 млн еврогача, мансабдор шахсларга эса 5 млн еврогача жарима қўлланиши мумкин. Ушбу қонун Германия ахборот хавфсизлиги сиёсатининг янги босқичини бошлаб берди ва ёлғон, таҳдидли ҳамда экстремистик контент тарқалишининг олдини олишга хизмат қилди. НетзДГ ижтимоий тармоқларни “ўз-ўзини тартибга солувчи” механизм доирасида мажбуриятли субъектга айлантирди ва бугунги кунда бошқа қўлаб давлатлар учун ҳам намуна бўлиб хизмат қилмоқда¹.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, 2017 йилда қабул қилинган **NetzDG қонуни** ахборот хавфсизлигини таъминлаш соҳасида янги босқични бошлаб берди. Унга кўра:

- 2 миллиондан зиёд фойдаланувчига эга платформалар ноқонуний контент ҳақидаги мурожаатларни кўриб чиқиш механизмларини ишлаб чиқиши шарт;
- очiq ҳуқуқбузарлик ҳолатида контент 24 соат ичида, баҳсли вазиятларда эса 7 кун ичида ўчирилиши лозим;
- қонун талабларини бузган юридик шахсларга 50 млн евро, мансабдор шахсларга эса 5 млн еврогача жарима белгиланган.

¹ <https://www.bmjv.de/>

NetzDG ижтимоий тармоқларни ноқонуний контентга қарши курашда фаол жавобгар субъектга айлантирди ва ахборот муҳитини тартибга солишнинг самарали ҳуқуқий воситаси сифатида намоён бўлди.

Сўнгги йилларда Россияда ҳам ахборот хавфсизлигини кучайтириш мақсадида қатор қонунчилик ўзгаришлари амалга оширилди. Жумладан, 2020 йилда “Ахборот, ахборот технологиялари ва ахборотни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонунга киритилган тузатишлар асосида йирик ижтимоий тармоқлар Россия ҳудудида расмий офис очишга мажбур этилди². Бу чора хорижий платформаларни маҳаллий юрисдикцияга бўйсундириш ва улар орқали тарқалаётган контент устидан самарали назорат ўрнатишга қаратилган. Янгича тартибга мувофиқ, ижтимоий тармоқлар ноқонуний ахборотни мустақил тарзда аниқлаб, уни блоклаши шарт. Бу каби ахборотлар қаторига давлат ва жамият манфаатларига қарши чиқиш, экстремизм ёки рухсатсиз йиғилишларга чақириқлар киради. Шунингдек, қонун ижтимоий тармоқ тушунчасига ҳуқуқий таъриф бериб, кунлик аудиторияси камида 500 минг бўлган интернет-платформаларни қамраб олди. Бу амалиёт Россия давлатининг ахборот маконида назоратни кучайтиришга интилишини кўрсатади ҳамда платформаларнинг жавобгарлик доирасини кенгайтирди.

Хулоса қилиб айтиладиган бўлсак, 2020 йилда “Ахборот, ахборот технологиялари ва ахборотни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонунга киритилган ўзгаришлар Россиянинг рақамли суверенитетини мустаҳкамлашга қаратилди. Унга асосан:

- йирик ижтимоий тармоқлар Россияда расмий офис очиши шарт;
- ноқонуний контентни аниқлаш ва блоклаш платформаларнинг тўғридан-тўғри вазифасига айланди;
- ижтимоий тармоқ тушунчаси ҳуқуқий жиҳатдан белгиланди (кунлик аудиторияси камида 500 минг фойдаланувчи).

Бу орқали давлат ахборот маконида назоратни кучайтириш билан бирга, платформаларнинг жавобгарлик доирасини ҳам кенгайтирди.

Кўпгина давлатларда хизмат ёки касбий фаолият доирасида маълум бўлган махфий маълумотларни ошкор қилиш жиноий жавобгарликни келтириб чиқаради. Масалан, Эстония Жиноят кодексининг 157-моддасига биноан, шахснинг соғлиғи, шахсий ҳаёти ёки тижорат фаолиятига оид сирли маълумотларни рухсатсиз тарқатган шахс жавобгарликка тортилади. Бу ҳолат ахборот хавфсизлигида махфийлик тамойилининг ҳуқуқий жиҳатдан ҳам мустаҳкамланганини кўрсатади. Эстония амалиётида бундай ёндашув ахборот хавфсизлигининг муҳим таркибий қисми сифатида эътироф этилиб, шахсларга ишониб топширилган маълумотларни ҳимоя қилиш кафолатини беради.

Хулоса қилиб айтиладиган бўлсак, Эстония Жиноят кодексининг 157-моддаси хизмат ёки касбий сирларни рухсатсиз тарқатишни жиноят сифатида белгилайди. Шу билан шахснинг соғлиғи, шахсий ҳаёти ва тижорат фаолиятига оид маълумотлар қатъий ҳимоя остига олинади. Бундай ёндашув ахборот хавфсизлигида махфийлик тамойилининг устуворлигини таъминлайди ва ишончли ҳуқуқий кафолат сифатида хизмат қилади.

² <https://normativ.kontur.ru/>

Хулоса

Германия, Россия ва Эстония тажрибалари ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг турли моделларини намоён қилади:

- Германияда — платформаларнинг фаол жавобгарлиги,
- Россияда — давлат юрисдикцияси ва рақамли суверенитет устуворлиги,
- Эстонияда — махфий маълумотларнинг жиноий-ҳуқуқий ҳимояси.

Ўзбекистонда ахборот хавфсизлигини мустаҳкамлашда мазкур тажрибалардан фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Хусусан, платформалар масъулиятини аниқ белгилаш, рақамли суверенитетни кучайтириш ва шахсий ҳамда касбий маълумотларни ҳимоя қилиш бўйича хорижий амалиётлар миллий қонунчиликни такомиллаштиришда самарали дастуриламал бўлиб хизмат қилиши мумкин.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. [хттпс://тошкент-вил.адлия.уз/уз/news/детайл.пхп?ИД=53624](http://toshkent-vil.adlia.uz/uz/news/detail.php?ID=53624)
2. [хттпс://сонститутион.уз/оз/пагес/хуманригхтс](http://сонститутион.уз/оз/пагес/хуманригхтс)
3. [хттпс://гдпр-инфо.еу/арт-17-гдпр/](http://гдпр-инфо.еу/арт-17-гдпр/)
4. [хттпс://www.бмжв.де/](http://www.бмжв.де/)
5. [хттпс://норматив.контур.ру/](http://норматив.контур.ру/)
6. Сриминал Соде оф Эстония, 2002,
[хттп://www.легалтхт.ее/тхт/ен/X30068K8.хтм](http://www.легалтхт.ее/тхт/ен/X30068K8.хтм)
7. [хттпс://инфосом.уз/артислес/озбекистонда-киберхавфсизлик-ривожланиш-даражасининг-тахлили](http://инфосом.уз/артислес/озбекистонда-киберхавфсизлик-ривожланиш-даражасининг-тахлили)